

Selvbyggerlandsbyen Friland

- et eksempel på social innovation

I dette kapitel kan du læse om selvbyggerlandsbyen Frilands erfaringer med at leve, gældfrit, bæredygtigt, drive egen virksomhed og i et hus man selv har bygget i et forpligtende fællesskab.

Tidligere udgivet i bogen
Transformationer – i social innovation og entreprenørskabsdidaktik
ISBN: 978-87-7298-976-1

Af Jan Erik Røjkær Rasmussen,
VIA Studentervæksthuse (jrr@via.dk)

Andelsforeningen Friland på Djursland blev stiftet i 2002. Frilænderne købte dengang kirkejord fra Feldballe Kirke og omdannede det til byggegrunde i andelsforeningen Friland. Cirka 45 familier slog sig ned og forpligtede sig på at udvikle en bæredygtig landsby med lokale arbejdspladser, mere fritid og et fællesskab, hvor alle skulle leve gældfrit og opstarte egen virksomhed. Frilænderne forpligtede sig også til at skulle leve bæredygtigt ved at håndtere deres eget affald og bygge eget hus. Familierne har haft forskellige begrundelser for at investere hele deres liv i dette sociale eksperiment, der så tydeligt adskiller sig fra resten af det danske samfund. Et eksperiment, der skulle give dem liv og resurser tilbage i en mangfoldig landsby. I 2019 var der 45 husstande med cirka 75 voksne og 35 børn på Friland. (Andelsforeningen Friland, u.å.).

Friland er ikke udsprunget af en offentlig pulje til social innovation i landdistrikterne eller lignende. Frilænderne har bevidst valgt at være fri for offentlige krav til innovationsprojekterne, der ofte kommer med puljerne. Derimod er Friland grundlagt af ildsjæle, der selv og i fællesskab ønsker

et bæredygtigt liv i en selvbyggerlandsby. På den måde har rilænderne ikke fået "medvind" af puljer til at skubbe projektet i gang. Omvendt skal frilænderne heller ikke bekymre sig om, hvilke dele af innovationsprojektet og Friland, der skal fortsætte i drift. Alt det, der er udviklet på Friland, kommer fra frilænderne selv.

OECD, EU, den danske stat, regionerne, kommunerne etc. arbejder ud fra stort set samme definition på Social Innovation, her forstås social innovation som;
processen med at udvikle og omsætte effektive løsninger på udfordrende og ofte systemiske sociale, kulturelle, økonomiske og miljømæssige spørgsmål for at forbedre livskvaliteten for enkeltpersoner, lokalsamfund og samfund. (OECD, u.å.)

I definitionen er nævnt spørgsmål (eller udfordringer) af social, kulturel, økonomisk og miljømæssig karakter. I forhold til Friland bliver de underliggende spørgsmål for deres sociale innovationsprojekt noget i retning af:

- Hvordan bringer frilænderne resurser tilbage til familien og landsbyen?

Keywords: Social innovation, gældfri selvbygger, værdiskabelse, værdibaseret fællesskab, andelsforening, bæredygtighed, simple living, skalering, iværksættelse.

- Hvad forstår frilændere ved at leve bæredygtigt?
- Hvilke befordrende muligheder giver fællesskabet på Friland den enkelte i forhold til at prioritere egen virksomhed og eget projekt?
- Hvordan bidrager det vilkår at være selvbygger til innovationskompetence?

I udgangspunktet er det altid interessant at følge ildsjæle, der eksperimenter med måder at leve livet på. Ydermere er der klare paralleller mellem de spørgsmål/udfordringer, frilænderne har sat for sig selv og de samfundsmæssige udfordringer, vi står over for, og som derfor fylder i enhver uddannelse på alle niveauer. Deltagere i sociale innovationsprojekter trækker på innovative kompetencer. I den sammenhæng fremhæver jeg ofte foretagsomhed eller *enterprising behavior*, hvor innovatøren arbejder målrettet med de resurser, vedkommende selv besidder eller har adgang til via eksempelvis netværk etc. Det er på sin vis en myndiggørende og dannende proces for den enkelte. Psykolog Anne Kirketerp har udviklet et begreb om foretagsomhedsdidaktik, og hvordan det er udviklet hos den enkelte i uddannelsessystemet. (2020). Hun har også beskrevet de sundhedsmæssige fordele ved at være foretagsom og skabende håndværksmæssigt. Innovation er ikke kun en videnskab, men mere en praksis, eller som det nævnes i (Moulaert& MacCallum,2019, s. 116) "et

nyt perspektiv fra at tale om innovation til at udføre innovation, hvor innovatører samler og udnytter resurser til at udfylde eksistentielle behov". Således er innovative kompetencer også en omsætning af foretagsomhed til værdi for andre eller én selv. Her skal værdier forstås bredt, det kan eksempelvis være ny viden og nye færdigheder, som giver individet eller samfundet flere muligheder på sigt, et større og stærkere netværk, som individet eller grupper kan trække på fremover. Det kan også være økonomiske værdier.

Jeg har fulgt selvbyggerlandsbyen Friland fra dens begyndelse i 2002. Jeg har i en årrække arrangeret studieture med Studentervæksthuset Campus Randers til selvbyggerlandsbyen Friland for studerende og undervisere fra professionshøjskoler. De sidste fire år har jeg haft mulighed for at forske i Selvbyggerlandsbyen Friland som et eksempel på social innovation. Jeg har været nysgerrig på, hvilke værdier det sociale innovationsprojekt Friland har været med til at udvikle, og hvordan erfaringerne fra Friland kan udbredes til det øvrige samfund?

Nedenunder kan I se en del af de undersøgelsesspørgsmål, jeg har haft i forhold til studiet på Friland.

- Hvordan opfattes Friland af majoritets-samfundet?
- Hvordan opfatter frilændere sig selv?

- Hvilke formelle entreprenørskabs kvalifikationer har frilænderne?
- Hvordan italesætter frilændere selv deres entreprenørskabskompetencer?
- Hvilke overvejelser har frilændere i forhold til at deltage i det sociale eksperiment Friland?
- Hvilke årsager angiver de frilændere, som vælger at flytte fra Friland?
- Hvilke værdimæssige konflikter har vist sig på Friland?

Disse undersøgelsesspørgsmål har også bidraget til kvalificerede bud på, hvordan det sociale innovationsprojekt Friland kan udbredes/skaleres til det øvrige samfund?

En del af undersøgelsesspørgsmålene bliver også brugt som overskrifter i kapitlet.

Jeg har gennemført interview med frilændere, fokusgruppeinterview med frilændere, som startede fra begyndelsen, og frilændere, som er kommet med senere i udbygningen af Friland. Jeg har gennemført feltbesøg og deltaget i fællesarrangementer på friland. Jeg har læst det meste af, hvad frilændere selv har skrevet om Friland, og det meste af, hvad der er skrevet om Friland i Danmark. Dette omfangsrige datamateriale har jeg kodet og fremlagt for enkelte frilændere, som så har givet mig feedback på min forståelse af Friland - også med henblik på næste runde i dataindsamlingen. Jeg vil forsøge at formidle udvalgte indtryk fra Friland og dele af

analysearbejdet omkring skalering af innovationsprojekter afslutningsvis i kapitlet.

Friland

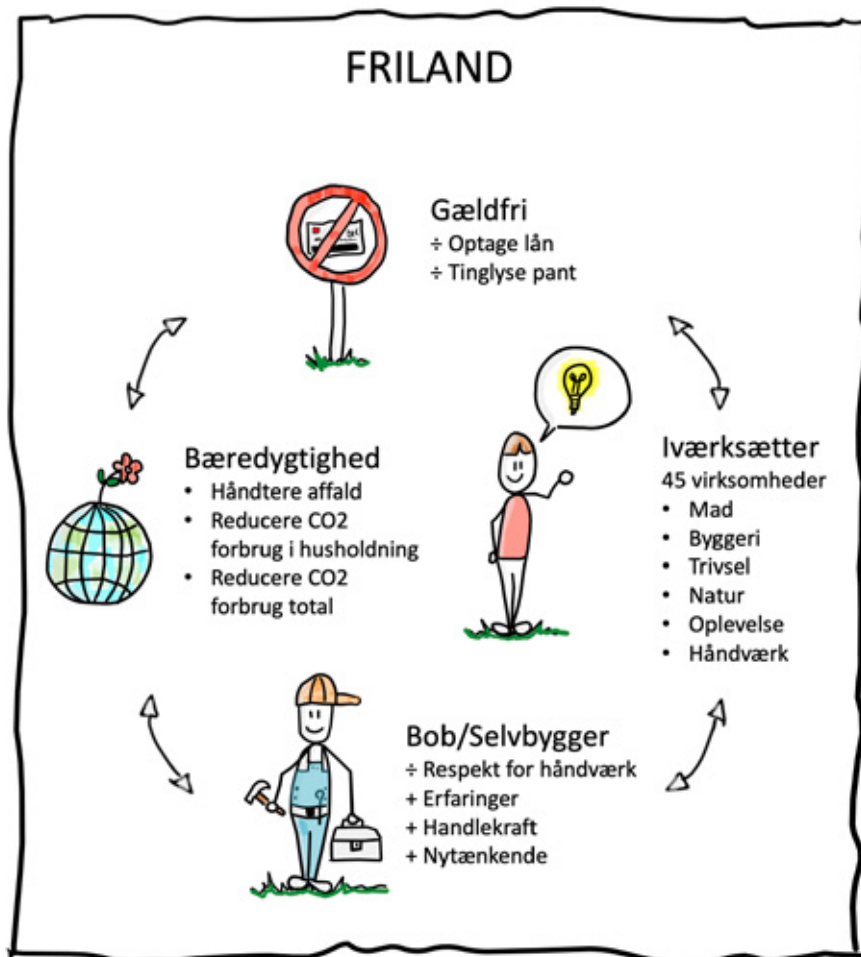
I Andelsforeningens værdigrundlag er der nævnt fire værdier, som frilænderne skal forpligte sig på. Frilændere skal tilstræbe at leve gældfrit, og det har de sikret ved at tinglyse en servitut i andelsforeningen, der præciserer, at der ikke kan tinglyses pant i værdi i andelsforeningen. Det betyder, at billige realkreditlån ikke er en mulighed på Friland, og derfor skulle der være mere incitamentet til at forsøge at leve et gældfrit liv.

Frilændere skal leve bæredygtigt, og det har givet anledning til mange interne drøftelser af, hvad det betyder? Der er konsensus om, at familierne selv skal kunne håndtere eget affald på en bæredygtig måde. Genbrug og økonomisk mådehold med klodens knappe resurser er også en del af den bæredygtige forståelse. Frilænderne har en klar opmærksomhed på forbrug, eksempelvis ved de fleste frilændere, hvor mange kubikmeter vand de bruger pr. år, hvor mange kilowatt-timer el de bruger. Varmeudgiften kender de også. De tal, jeg er blevet præsenteret for på Friland, viser betydeligt lavere forbrug på vand, varme og el end hos en gennemsnitlig dansk familie.

En voksen i husstanden skal helst arbejde hjemme på Friland eller med udgangspunkt i Friland. Der er mere end 45 selv-

stændige virksomheder registreret på Friland. Nogle virksomheder er gået fra at være enkeltmandsvirksomheder til at være anpartsselskaber hen over årene fra 2002

til 2023. På nedenstående illustration figur 1 kan I se, hvad Frilands virksomheder typisk arbejder med.

Figur 1

Frilændere skal være selvbyggere, de skal bygge deres hus selv. Det betyder i praksis, at de får erfaringer med omsætning, handlekraft og det at være nytænkende. Men samtidig også at nogle håndværksmæssige færdigheder ikke respekteres fuldt ud, da Frilænderne bygger huse stort set uden formelle kompetencer til byggeri. Dog betones det, at Frilændere skal overholde gældende bygningsreglement.

Udvalgte citater om de fire værdier fra frilændere:

"Det er nemmere at sige nej til et job på virksomheden Terma, hvis man er gældfri," citat frilænder Lars Keller, underforstået, at hvis man har politiske - og moralske - kvaler ved arbejde for en virksomhed, der bidrager til våbenproduktion, så giver gældfrihed en øget frihed til at sige nej tak.

Syn på Friland, øko-tumper

Journalist Frede Vestergaard fra Weekendavisen omtalte Frilands ildsjæl og "ideolog" Steen Møller som en øko-tumpe i et halmhus og sagde videre om idegrundlaget for Friland: "Velfærdsstaten lod sig ikke opretholde, hvis vi alle gjorde som Steen Møller. Og hvis vi alle levede som Steen Møller, kunne Steen Møller ikke leve, som han gør." (Vestergaard, 2002, s. 6.) Her mange år efter kan frilændere stadig huske, at de er blevet omtalt som øko-tumper. Frilænderne svarede på kritikken om, at deres levevis ville underminere velfærdsstaten, såfremt alle levede som

dem. En sagde: "hvis alle danske bilister ville køre i limousiner, ville der ikke være plads til bilerne ude på vejene." Nej, men alle danskere ønsker ikke at køre i limousiner, og de har heller ikke mulighed for det. Sådan er det også med Friland. Det er et socialt innovationsprojekt for 45 familier, der aldrig har været tænkt i stor skala. Dermed ikke sagt, at Friland ikke vil formidle sine erfaringer med eksperimentet videre. Faktisk er der skrevet en formidlingsforpligtelse ind i Friland Andelsforenings værdigrundlag.

Som tidligere nævnt ligger Friland ved Landsbyen Feldballe på Djursland, denne landsby har ca. 500 indbyggere, og hertil kommer godt 100 indbyggere fra Friland. Der er en friskole og et dagtilbud i Feldballe, som frilændere også bruger. Alle de initiativer, som involverer samarbejde med aktører uden for Friland fremhæves, og så betones det, at Friland ikke er en sekt, men en integreret del af det samfund, de er en del af.

I det tidlige forår 2019 gennemførte jeg en studietur til Selvbyggerlandsbyen Friland med studerende fra Campus Randers studentervæksthus. Her mødte vi en karavane af busser med EU-parlamentarikere, som var på valg senere på året. Mine studerende var naturligvis interesserede i, hvorfor disse politikere netop skulle besøge Friland? De har brug for at skærpe den bæredygtige profil for at tiltrække stemmer. Jeg fornemmede en vis kynisme

og afstand i frilænderens svar. For som det betones, så er bæredygtighed et afgørende tema, men politikernes motivation for at besøge Friland bør ikke kun handle om at blive valgt til EU-Parlamentet.

Modvækst, fra overflod til knaphed

"Det er stort set kun økonomer, der har lov til at tro på fortsat vækst, og som citerer Adam Smiths grundsætning om, at den enkeltes stræben efter velstand leder til samfundets velstand." Efter denne udtalelse fortsætter frilænder Lars Keller med at nævne råstoffer som olie, gas, kul, etc., som kloden kommer til at opleve knaphed på inden for en overskuelig årrække. Naturen har sine egne grænser. Men på et globalt plan, hvordan skal de udfordringer løses? "Man er kun rede til at dele byrder med andre, hvis man er overbevist om, at det sker på en retfærdig og gennemsigtig måde," er det gennemgående synspunkt blandt frilændere.

Modvækst er ikke kun en kritik af ensidigt fokus på forbrug, økonomi og produktivitet, men har også bud på, hvordan du indretter hverdagslivet mere bæredygtigt. Det er positive visioner for et hverdagsliv, hvor du tager ansvar for dig selv og dine nærmeste gennem bevidste fravalg af forbrug, som måske nok indebærer afkald på materielle goder i første omgang, men så får du flere muligheder for at prioritere dine egne projekter og samtidig mere tid til forpligtende relationer og netværk. Denne prioritering virker mere nærværende og

engagerende end globale hensyn til klima, fattigdom, resursemangel etc. (Holten-Andersen, 2011, s. 45 - 48). På et modelmæssigt plan er synspunkterne omkring modvækst på Friland inspireret fra Simple Living (Boyle, 2019) og Downshifting om at fokusere på det væsentlige i livet og at opnå tidssuverænitet, dvs. magt og kontrol over ens egen tid. Andre har udtrykt synspunkter som "slow down and green up" på Friland, som er slagord fra Simple Living og Downshifting. (Marni, 2018; Princen et al., 2002).

Frilændernes syn på sig selv

Friland har også et afsæt fra hippiebevægelsen. Værdien om at være gældfri stammer eksempelvis fra toneangivende kollektiver så som Kana, Svantevit og Maos Lyst. Frilænderne, der henter deres tankegods fra hippiebevægelsen, omtales som "økos". Friland tiltrækker også personer, som har et stærkt personligt projekt, måske en drøm om en virksomhed, der er svær at gøre rentabel på ordinære vilkår. Friland tilbyder få udgifter og plads til en mere organisk vækst af virksomheder. Ildsjæle med et stærkt personligt projekt med et særligt fokus på egen virksomhed omtales som "anarkister". En frilænder omtaler en "anarkist" som en, der "nemt lader egne byggematerialer og materialer til virksomheden opmagasinere på Frilands fællesarealer, underforstået uden tilstrækkelig hensyntagen til fællesskabet." De fleste frilændere er en blanding heraf.

Fælles for alle frilændere, uanset om de er økos eller anarkister (eller en kombination), er, at de skal være medlem af Andelsforeningen Friland og dermed betale et kontingent på 3.500 kroner om året. Derudover har de en hilsepligt i landsbyen. Alle andre fællesaktiviteter skal vokse ud af personlige frivillige initiativer. Se figur 2 næste side.

Hvilke entreprenørskabskvalifikationer har frilænderne?

De formelle entreprenørskabskvalifikationer på Friland er ret begrænsede. Til gengæld har stort set alle husstande en virksomhed og/eller et iværksættelsesprojekt tæt på. Flere frilændere indgår i iværksætttermiljøer bl.a. i Syddjurs Kommune. Uddannelsessystemet fra grundskole til universiteterne trækker også på kræfter fra Friland, hvad angår innovation og bæredygtighed. Flere virksomheder fra Friland har tiltrukket innovationslegater fra bl.a. Realdania. Eksempelvis har Realdania støttet en virksomhed på Friland i at udvikle bæredygtige byggematerialer til det mere konventionelle byggeri. (Ecococons, u.å.).

I forbindelse med flere studiebesøg på Friland har deltagerne fået oplæg om den entreprenørielle proces, hvor frilændere er nødt til at forholde sig til værdigrundlaget, selvbygger, gældfri, startup og leve bæredygtigt. Hvordan håndterer den enkelte frilænder den udfordring? Hvilke resurser har jeg selv, og hvad kan jeg trække på?

Hvilke muligheder er der i min omverden? Hvordan skaber jeg værdi bredt forstået? Alt sammen entreprenørielle spørgsmål, som ligger i forlængelse af Shane og Scotts definition på den entreprenørielle proces, "hvor individet identificerer entreprenørielle muligheder, evaluerer og udnytter disse til at realisere værdi." (Shane & Shane 2003, s. 59).

De fleste frilændere har et fagligt funderet blik på entreprenørskab, og de fremhæver koblingen mellem det at være selvbygger og det foretagsomme i at skulle omsætte sine egne boligdrømme i selvbyggeriet. Disse erfaringer virker befordrende på den entreprenørielle proces i egen virksomhed efterfølgende, lyder det samstemmende på Friland.

Hvilke overvejelser har frilændere i forhold til at deltage i det sociale eksperiment Friland?

Frilænderne har haft vidt forskellige begrundelser for at investere hele deres liv i dette sociale eksperiment, som så tydeligt adskiller sig fra det øvrige samfund. Nogle ønskede bl.a. at få liv og resurser tilbage i en mangfoldig landsby. Andre ønsker at leve mere enkelt og selvforsynende. Andre har en virksomhedsdrøm, som de vil udvikle på. Når jeg ser på tværs af de interview, feltbesøg, fokusgruppeinterview etc., som jeg har gennemført på Friland, så tegner der sig et spor af to typer forklaringer på, hvorfor frilænderne har valgt at gå ind i det sociale innovationsprojekt Friland.

Figur 2

Politiske begrundelser

Nogle frilændere har lagt vægt på, at det er vigtigt at være en del af et fællesskab, hvor man aktivt giver et bud på, hvordan en klimakrise kan løses. Andre ser det som et forsøg på at vende vandringen mod universitetsbyerne fra deres nære opland, hvormed sidstnævnte tømmes for resurser. En tredje gruppe pointerer et hverdagsliv, som man kan holde til, og hvor der kan være et fokus på tid til familie og forpligtende relationer samt en prioritering af trivsel og psykisk velvære.

Individuelle begrundelser

Over for den type begrundelser nævnes mere individuelle projekter og virksomhedsdrømme, "Jeg skal bygge masseovne til selvbyggere, der ønsker, at deres varmekilde skal være hjertet i huset og levere bæredygtig varme." Eller frilænderen, der driver et forumteater, sådan et interaktivt teater, der bidrager med konfliktmægling og konfliktløsninger til organisationer og virksomheder. Flere virksomheder arbejder også med at sælge og bearbejde bæredygtige fødevarer.

Når frilændere bliver bedt om at forholde sig til, hvilke typer begrundelser de mener vejer tungest for at deltage i projekt Friland, så peger de fleste på de individuelle begrundelser, som illustrationen nedenfor også viser. Det svar var også forventeligt, ud fra flere undersøgelser af, hvorfor personer ønsker at deltage i større sociale

innovationsprojekter (Moulaert & Mac-Callum, 2019, s. 84).

Måske har enkelte frilændere stået tilbage med lidt "øv-følelser", når de er blevet spurgt ind, til hvilke begrundelser de har haft for at deltage i Frilandsprojektet, som så tydeligt adskiller sig fra det øvrige samfund? Nogle har haft lyst til at nævne, at det meste i deres liv ligner andres liv.

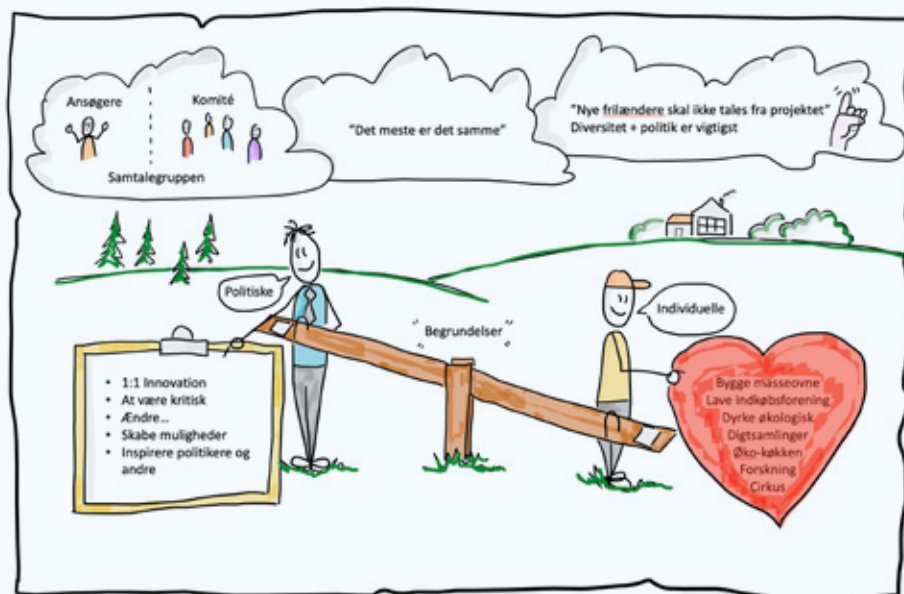
"Vi står op om morgenen, spiser morgenmad, arbejder, har fritid og går i seng." Efterfulgt af latter. Selvbygger, gældfri, bæredygtighed og startup, de fire grundværdier eller "benspænd", om man vil, for frilændere er nu trods alt en væsentlig anden indretning af hverdagslivet end majoritetssamfundets organisering.

I skyen i øverste venstre hjørne er nævnt en samtalegruppe på illustrationen nedenunder figur 3. Samtalegruppen på Friland tager imod nye personer, der ønsker at bosætte sig på Friland. I perioden under Frilands udbygning, hvor der stadigvæk var ledige byggegrunde, bestod samtalegruppens opgaver i at undersøge, om ansøgernes viden og færdigheder var tilstrækkelige til at gennemføre deres frilandsprojekt. Og i tilfælde af, at samtalegruppen vurderede, at kandidaterne ikke havde tilstrækkelig indsigt i de udfordringer, som eksempelvis det at bygge sit eget hus, så skulle de tale dem fra det. Efter Friland er blevet fuldt udbygget, er der stadigvæk mange mennesker, der ger-

ne vil bo på Friland. De er alle skrevet op på en anciennitetsliste med interesse for Friland, og når en frilænder flytter ud, så tilbydes boligen til et antal af de personer, der står på listen. Herefter indkaldes kandidaterne til en samtale. Nu står der ikke byggeri for døren, derfor er fokus ændret til, at samtalegruppen skal prioritere kandidaterne efter at få en diversificeret og mangfoldig landsby. Det betyder, at samtalegruppen skal prioritere personer med andre kompetencer, uddannelser og erhverv end dem, som allerede findes i på Friland.

Hvilke årsager angiver de frilændere, som vælger at flytte fra Friland?

Når man kortlægger frilænderes begrundelser for at deltage i et større socialt innovationsprojekt, så er det også interessant at kende de begrundelser, som frilænderne angiver, når de fraflytter Friland. Det er kun få af de frilændere, som har bygget hus selv, der er fraflyttet Friland igen. De, som så vælger at flytte fra Friland, har angivet tre typer begrundelser for at flytte. At de har fundet kærester uden for Friland, og at de kærester ikke har haft Friland som en drøm i deres liv, og derfor ønsker de sig en anden ramme om deres familieliv.

Figur 3

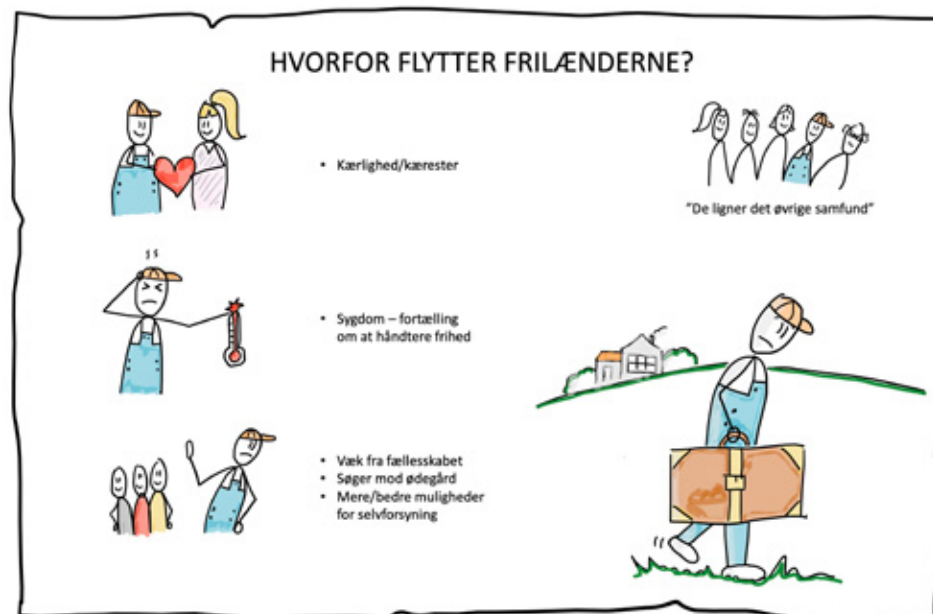
For enkelte frilændere har det været svært at opgive en lønarbejderidentitet med den relativt faste struktur, et lønarbejde giver. Enkelte har også fremhævet et ønske om at leve uden for det fællesskab, Friland også er, og her var der også en delforklaring om at leve mere selvforsynende end det, Friland kunne tilbyde, dvs. adgang til større arealer til at dyrke eksempelvis grøntsager og holde dyr.

Frilænderne siger også, at de grunde, som fraflytterne angiver, ligner de begrundelser, man også møder i det øvrige samfund,

når nogen vælger at flytte. Se nedenstående illustration figur 4.

Hvilke værdimæssige konflikter har vist sig på Friland?

De fire værdimæssige grundsten på Friland: at være selvbygger, leve bæredygtigt, starte egen virksomhed og leve gældfrit, kan matematisk set prioriteres på 24 forskellige måder, hvilket også kommer til udtryk på Friland. Frilænderne har taget et standpunkt, og de forsøger at efterleve det, de er ildsjæle med et personligt projekt. Disse kombinationer er også basis

Figur 4

for konflikter i fællesskabet. Der har været nævnt konflikter om, hvad fællesarealerne skulle bruges til? Er det bæredygtigt at slå græsset med en græsslåmaskine? Må en selvbygger gerne hyre arbejdskraft ind og lade denne stå for størstedelen af husbyggeriet? Etc. Når disse hverdagskonflikter skal bearbejdes på et mere overordnet niveau, så har jeg mødt synspunktet, at selvbyggeren er en dominerende figur på den måde, at byggeriet skal prioriteres og have meget opmærksomhed, og når så andre peger på eksempelvis bæredygtighed og trivsel i Friland, så kommer det i anden række. Flere har nævnt mange e-mail og krav om at blive hørt og inddraget i processer, men også synspunktet, at de er stolte over den måde, de som frilændere løser konflikter og kan mødes og fortsætte samarbejdet på efter meningsudvekslinger. Nedenstående figur 5 illustrerer konflikten med selvbyggerens dominans, han er afbilledet med store træsko, hvor han jokker på menneskelige værdier, han viser mindre hensyn til fine menneskelige værdier, der kommer ud af fællesskabet. De værdimæssige konflikter er også et særlig centralt tema i spørgsmål om skalering af det sociale innovationsprojekt Friland, fordi hvordan kan værdier udviklet i konteksten af Friland overføres til andre dele af samfundet? Hvilke værdimæssige konflikter kan man forudse? Hvordan kan værdier overføres til andre dele af samfundet? Det kommer der nogle bud på i afsnittet om skalering af Friland.

Skalering af Friland

Allerede før den første byggegrund på Friland var afsat, havde Journalist Frode Vestergaard og flere andre taget stilling til skaleringsmuligheder for det sociale innovationsprojekt. Friland var "dømt ude". Det er naturligvis mere rimeligt at vurdere innovationsprojektet, her godt 20 år efter Friland blev etableret. For at gøre det mere kvalificeret, vil jeg præcisere skaleringsforståelser hentet fra den canadiske forsker ved Waterloo University, Allyson Hewitt, som også arbejder for McConnell foundation (MaRs). (McConnell Foundation, u.å.).

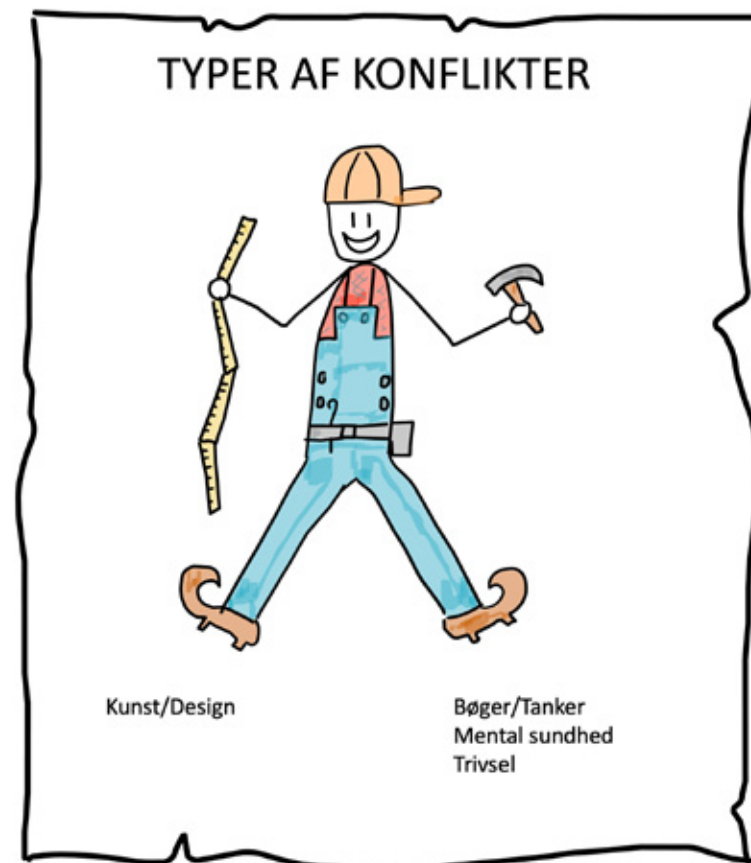
Allyson Hewitt peger på tre former for skalering af sociale innovationsprojekter.

Skalering ud (Scaling out) rummer en umiddelbar forståelse af det sociale innovationsprojekt, der skal overføres til andre dele af samfundet. Eksempelvis kunne man sige, at der skulle være 10 selvbyggerlandsbyer i Danmark som Friland efter en årrække, og herefter afprøves Friland internationalt. Tanken er, at vi skal have flere og mere af det sociale innovationsprojekt, som er udviklet. I Danmark findes over 70 økoloandsbyer. Det skulle efter sigende være den højeste koncentration af økoloandsbyer i den vestlige verden.

Friland var ikke den første økoloandsby i Danmark, men mange af de nyere økoloandsbyer har været inspireret fra Friland.

Som frilænder er man forpligtet på at formidle resultater og erfaringer for det sociale innovationsprojekt. Denne forpligtelse er skrevet ind i det oprindelige værdigrundlag for Andelsforeningen Friland, og der er mange interesserede og besøgende på Friland hvert år.

Naturligvis vil innovatører gerne skalere deres sociale innovationsprojekter til omverdenen, men hos disse aktører er der også en dyb respekt for lokale forhold, kontekster og de fællesskaber, som måske skal modtage resultater og erfaringer fra et socialt innovationsprojekt, derfor er der brug for flere forståelser af skalering. Det

Figur 5

gælder også på Friland, hvor der ikke er nogen frilændere, der drømmer om, at Friland skal blive en franchise.

Skalering op (Scaling up) indbefatter, at erfaringerne fra det sociale innovationsprojekt skal løftes op på et politisk niveau med henblik på at ændre fælles lovgivning og retningslinjer, så det sociale innovationsprojekt får udbredt dele af resultater og erfaringer, som har potentiale, eller som kan skabe værdi for flere. Det gøres ofte ved en argumentation, som er bygget op som en beregning, hvor innovatørerne fortæller om de værdier, fællesskabet får ved at investere i det sociale innovationsprojekt. Det kunne være et innovationsprojekt, hvor man forsøger at støtte en udsat gruppe til at blive selvforsørgende gennem opkvalificering og uddannelse. Her måles projektets udgifter op imod de fordele, projektet har opnået af personlig, social, sundhedsmæssig økonomisk etc. karakter og det kan formuleres, som at en krone i dette projekt giver så mange penge tilbage på de områder, som så er listet op.

Som nævnt er Friland etableret uden støtte fra offentlige puljer eller andre fonde. Sat på spidsen kan man sige, at Syddjurs kommune har fået tilflyttere, flere børn til deres dagtilbud og skoler, mere end 45 virksomheder, flere skatteindtægter etc. uden at investere en eneste krone. I takt

med udviklingen af det sociale innovationsprojekt Friland og den helt fysiske materialisering af landsbyen så er flere og flere frilændere også blevet inviteret inden for i politiske- og uddannelsesudvalg og sammenhænge omkring eksempelvis bæredygtighed og erhvervsudvikling. På den måde skaleres resultater og erfaringer fra Friland også på et politisk og strukturelt niveau. Når det er sagt, så er skalering op også vanskeligt. Først skal innovatørerne tiltrække politisk opmærksom på resultater og erfaring fra det sociale innovationsprojekt, og måske er de så heldige, at politikere er blevet optændt af projektet, men politikere kan som oftest ikke vente 20 år på at få resultater, da de arbejder med kortere horisonter på deres målsætninger, og de skal genvælges inden for fire år.

Skalering i dybden, (Scaling deep)

Her er der tale om en ændring, der skalerer det sociale innovationsprojekt på et mere grundlæggende værdimæssigt niveau

Friland var ikke den første øklandsby i Danmark, men mange af de nyere øklandsbyer har været inspireret fra Friland.

eller et kulturelt plan, om man vil. Skalering i dybden indeholder altså "skalering ud" forstået som mere af det samme og "skalering op" som skalering fra et politiske strukturelt niveau. Skalering i dybden kræver ændringer af adfærd, mindset, politiske og markeds-mæssige strukturer etc.

Denne type skalering kræver, at grundlæggende værdimæssige antagelser optøs i et miljø, hvor der er en passende balance mellem ubehag, skyld og skam ved, at vi som individ og samfund bør handle anderledes, og så en passende mængde psykologisk sikkerhed, der bidrager til viljen til at flytte sig og skifte værdier. Hvis det så er tilfældet, står det sociale innovationsprojekt klar med nogle tydelige løsninger på de samfundsmæssige udfordringer, som udløste ubehaget, skyld og skam i første omgang. Herefter skal disse løsninger op højes til den rigtige måde at tænke og føle på i relation til udfordringer. Det gøres ofte gennem en symbolsk evalueringsproces, så værdier bliver tydelige for kommende generationer som den rigtige måde at handle på i forhold til de udfordringer, vi stod i som samfund. I den dybe skalering kan innovatøren selv beskrive minimumsspecifikationer på det sociale innovationsprojekt. Altså hvad er kernen i projektet, som innovatørerne selv ønsker, at omverdenen skal overtage værdimæssigt. På det værdimæssige plan er det nemmere i dag at tale om værdien af at være selvbygger,

leve gældfrit, leve bæredygtigt og forfølge egne projekter gennem virksomhedsdrift. Friland skal ikke have æren for den bevægelse, men der er større lydhørhed for kernen på Friland og frilændernes værdier i 2023 end i 2002.

I forskningsgruppen ved forskningscenter for Entreprenørskab og Social innovation (CIE) ved VIA University College er jeg blevet spurgt, hvorfor jeg ikke selv bor på Friland for at kaste lys over mine egne antagelser som forsker på Friland. Jeg er fyldt af respekt for frilændernes vilje og evne til at arbejde med endog store samfundsmæssige udfordringer som klima, deltagelse i lokalsamfund, mistrivsel etc. på et helt konkret hverdagsplan. Disse resultater og erfaringer kan med fordel vises frem, og vi kan hente værdifuld viden til, hvordan flere kan bevæge sig i en mere bæredygtig retning. I de enkelte familier og husholdninger er de bæredygtige tiltag tydelige, men der er også perspektiver, vi mangler at kaste lys på, eksempelvis er der udfordringer i, hvordan lokalsamfund sikrer, at deres små og mellemstore virksomheder, organisationer og institutioner er bæredygtige sådan bredt forstået? Hvad gør frilændere helt konkret for at sikre, at de virksomheder, organisationer og institutioner, de selv er en del af, er bæredygtige?

Referencer

- Andelsforeningen Friland. (u.å.). *Et økosamfund på Djursland - Velkommen til Friland*. Friland. <https://start.friland.org/>
- Boyle, M. (2019). *The Moneyless Man - A Year of Freeeconomic Living*. Oneworld Publications.
- Ecococons. (u.å.) *Byg en bæredygtig fremtid. EcoCocons halmelementer bidrager til en bæredygtig og sund levevis kombineret med enestående energieffektivitet*. <https://ecococon.eu/dk/>
- Fakoussa, R., O'Leary, S., & Swaffin-Smith, C. (2017). *Entrepreneurial Transitions in Family Business: Organic Model, Governance and Succession*. Management Series by Transnational Press London.
- Holten-Andersen, J., Haunstrup Christiansen, T. H., Holten-Andersen, K. C., & Hansen, S. F. (2011). *Modvækst, omstilling til fremtiden*. Forlaget Hovedland.
- Jameson, M. (2018). *Downsizing the Family Home: A Workbook: What to Save, What to Let Go*. Union Square & Co.
- Kirketerp, A. (2020) *Craftpsykologi*. Mayland forlag.
- Landsforeningen for Økosamfund. (u.å.). *Kom og være med til at forandre verdenen!*. <https://okosamfund.dk/>
- McConnell Foundation. (u.å.). *We help innovators change the world*. MaRS. <https://www.marsdd.com/>
- Moulaert, F., & MacCallum, D. (2019). *Advanced Introduction to Social Innovation*. Edward Elgar Publishing.
- OECD. (u.å.). *Social innovation*. <https://www.oecd.org/regional/leed/social-innovation.htm>
- Princen, T., Maniates, M., & Conca, K. (2002). *Confronting Consumption*. The MIT Press.
- Shane, S., & Shane, A. (2003). *A General Theory of Entrepreneurship. The Individual-Opportunity Nexus*. Edward Elgar Publishing.
- Simple living. (u.å.). *Det simple liv – et feltstudie i det gode liv*. <https://detsimpleliv.com/>

- Vestergaard, F., (2002, April 16). *Øko-Tumpe i Halmhus*. Weekendavisen, (sektion 1 s. 6).
- Simple living. (u.å.). *Det simple liv – et feltstudie i det gode liv*. <https://detsimpleliv.com/>
- OECD. (u.å.). *Social innovation*. <https://www.oecd.org/regional/leed/social-innovation.htm>
- Lektor Anette Bavnshøj, Sygeplejerskeuddannelsen VIA, Campus Randers, Figur 1, 2, 3, 4, 5.